

Asia: VN/27419/2020

Luonnon virkistyskäytön strategia

Yleinen lausunto

Voitte tässä lausua yleisesti luonnon virkistyskäytön strategiasta

SYKE kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto Luonnon virkistyskäytön strategiasta. Luonnon virkistyskäyttö on keskeistä suomalaisten fyysiselle ja henkiselle terveydelle, suomalaiselle kulttuurille ja Suomen kansantaloudelle. On tärkeää pohtia, miten luonnon virkistyskäyttöä edistetään eri hallinnonaloilla ja poikkihallinnollisesti. On tärkeää muodostaa kokonaiskuva virkistysalueista, virkistyskäyttötavoista sekä toimijoista ja niiden tavoitteista. Tältä pohjalta voidaan luoda strategia virkistyskäytön mahdollisuuksien vielä parempaan hyödyntämiseen Suomessa.

”Virkistyskäytön edistämällä tavoitellaan hyötyä kansalaisten terveyteen ja hyvinvointiin...”

Myös muiden kuin Suomen kansalaisten terveydellä ja hyvinvoinnilla on merkitystä, ja myös viihtymisellä on merkitystä esimerkiksi asuinpaikan valinnassa ja luontomatkailussa.

→ ”tavoitellaan hyötyä Suomessa asuvien ja oleskelevien terveyteen, hyvinvointiin ja viihtymiseen”.

Virkistysmahdollisuuksien tai virkistysjärjestelmän kokonaisuuden osat eivät saa jäädä irrallisiksi: tavoitteena pitäisi olla virkistykseen suunniteltujen ja varusteltujen, huollettujen ja ylläpidettyjen alueiden ja palveluiden sekä niitä täydentävien (esimerkiksi jokamiehenoikeudella käytettävissä olevien) alueiden, reittien ja muiden mahdollisten palveluiden muodostama kokonaisuus. Tämän kokonaisuuden hahmottelemisen ja suunnittelun sekä toteutuksen pitäisi olla koko strategian yksi päätavoite.

Johdanto

Voitte tässä lausua luvusta 1: Johdanto (1.1 Hallinnollinen tausta ja työn käynnistäminen, 1.2 Strategian tavoitteet)

s. 9. "Luonto ja erityisesti metsät ovat myös keskeinen osa Suomen kilpailukykyä..."

Virkistyskäyttö ja kilpailukyky eivät ole erillisiä eivätkä ristiriitaisia asioita. Metsät eivät ole vain puuta. Myös virkistyskäyttö ja luontomatkailu tukevat Suomen kilpailukykyä. Metsät, suot, järvet ja meret ovat kaikki tärkeitä luonnonvarojen lähteitä ja virkistyskäytön kohteita. Luonto virkistyskäytön tilana ei ole luonteeltaan vain biologinen ja geologinen, vaan myös vahvasti kulttuurinen. Luontoon liittyy paljon kulttuurihistoriaa.

→ Luontokokemukset ja luonnosta saatavat tuotteet ovat keskeinen osa Suomen kilpailukykyä ja suomalaista kulttuuria.

s. 10. "Ylisukupolvinen luonnossa liikkumisen maksuttomuus on saattanut vaikeuttaa elinkeinomahdollisuuksien kehittymistä. Toisaalta tämä etuoikeus on synnyttänyt itsestäänselvyyden harhaa, ja vaikuttanut virkistyskäytön edistämisen vaatimattomaan budjetointiin. "

Itsestäänselvyyden harha viitanee siihen, että virkistyskäytölle ei ole riittävän usein laskettu taloudellista arvoa, koska siitä ei ole maksettu. Tämä on totta. Jos jokamiehenoikeutta ei olisi, valtio ja kunnat sallisivat ja edistäisivät virkistyskäyttöä omilla alueillaan tavoitteidensa mukaan, ja yksityiset maanomistajat myisivät halutessaan poimimis- ja retkeilyoikeuksia.

Jokamiehenoikeus hyödyttää elinkeinoja, jotka käyttävät jokamiehenoikeuden nojalla kerättyjä tuotteita. Etenkin marjayritykset ostavat jokamiehenoikeutta hyödyntävien poimijoiden marjoja eivätkä varmaankaan pidä tätä itsestäänselvyytensä.

Elinkeinoharjoittamisen ja etenkin luontoretkien kaupallisen järjestämisen osalta jokamiehenoikeuden sisältö on tulkinnanvarainen. Tulkinta on merkittävä luonnon virkistyskäytölle. Moni on kiinnostunut ohjatuista retkistä, joihin voidaan yhdistää esimerkiksi sähköpyörän, hevosen, kanootin tai retkiluistimien vuokra. Keskeinen käsite on "vähäistä suurempi haitta", jota ei saa aiheuttaa toiselle tai ympäristölle. Kertaluonteisen tai satunnaisen toiminnan voidaan tulkita olevan mahdollista toisen mailla jopa ilman maanomistajan lupaa, kun taas säännölliseen ja toistuvaan tai pitkäkestoiseen toimintaan lupa pitäisi pyytää. Esimerkiksi saman reitin kulkeminen hevosten kanssa toistuvasti voi aiheuttaa maan kulumista ja siten vähäistä suurempaa haittaa. Jokamiehenoikeuden käsikirjan (Suomen ympäristö 30/2012) mukaan maanomistajan kanssa on hyvä keskustella, jos ei voi varmuudella arvioida, aiheutuuko toiminnasta vähäistä suurempaa haittaa. Poliisiin on hyvä olla yhteydessä, jos ei ole selvää, vaatiiko tilaisuus kokoontumislain mukaista ilmoitusta.

Jokamiehenoikeuksien saaminen lakiin on noussut toistuvasti keskusteluihin. Laki voisi tarkentaa sääntöjä etenkin kotirauhan piiriin ja elinkeinoharjoittamisen osalta. Lain sisällöstä riippuisi, vahvistuisivatko maanomistajien vai muiden käyttäjien oikeudet verrattuna nykyiseen tulkintaan. Jokamiehenoikeuksista säätäminen voisi sopia parhaiten perustuslakiin.

s. 12. Missio: Luonnosta pidetään huolta.

Ei ole täysin selvää, mitä huolen pitäminen tarkoittaa. Luonnonsuojelusta säädetään luonnonsuojelulaissa ja ympäristönsuojelusta ympäristönsuojelulaissa.

Luonnon virkistyskäytön nykytila

Voitte tässä lausua luvusta 2: Luonnon virkistyskäytön nykytila (2.1 Käsitteet, 2.1 Seurantatietoa luonnon virkistyskäytöstä, 2.3 Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet Suomessa, 2.4 Luonnon virkistyskäytön resursointi, 2.5 Toimijoiden roolit, 2.6 Lainsäädäntö, 2.7. Luonnon virkistyskäyttöä koskevat muut strategiat ja toimet)

s. 14: "Luonnon virkistyskäytöllä tarkoitetaan vapaa-aikana virkistäytymistarkoituksessa tapahtuvaa liikkumista ja oleskelua luonnonympäristössä"

Luonnon virkistyskäyttö ei ole pelkästään passiivista oleskelua ja liikuskelemista, vaan usein aktiivista ja äänekästäkin ulkoilua, urheilua ja erilaisten harrasteiden toteuttamista. Tästä seuraa vaikutuksia luontoon ja muihin ulkoilijaryhmiin. Ainakin vilkkaimmilla alueilla tarvitaan ristiriitojen välttämiseksi määrätietoista yhteensovittamista ja suunnittelua.

s. 14-15: "Luonnon virkistyskäyttö sisältää kaikki jokamiehenoikeudella luonnossa tapahtuvat ulkoilutoiminnot ja näiden lisäksi metsästyksen sekä osan jokamiehenoikeuden ulkopuolelle jäävästä virkistyskalastuksesta."

Voisi olla hyvä selventää, mikä virkistyskäyttö perustuu omistukseen (maiseman ihailu omalla mökillä), mikä käyttöoikeuteen (esim. kalastuslupa, metsästyslupa, lupa käyttää moottoriajoneuvoa) ja mikä jokamiehenoikeuteen.

s. 17: "Lähevirkistyskerroista yli 60% suuntautuu kuntien omistamille alueille, tyypillisesti kodin lähiympäristöön."

Lähevirkistysmahdollisuuksien keskeinen merkitys ja tarve korostuvat. Tämän pitäisi näkyä erityisesti kuntien toimintamahdollisuuksien turvaamisena strategiassa. Lähevirkistysmahdollisuuksista huolehtimisen merkitystä tukee myös s. 22 Otakantaa-tulos: "Tärkeintä oli vastaajien mielestä kehittää virkistyskäyttöön kaupunkien ja taajamien lähimetsiä (72% vastaajista), luonnonsuojelualueita ja kansallispuistoja (45% vastaajista)."

s.20-21: "Vaikka kävijäytyvyisyys on kokonaisuudessaan pysynyt hyvänä ja jopa parantunut 20 vuoden tarkastelujaksolla, kävijöiden kokemat muiden kävijöiden määrästä tai käyttäytymisestä johtuvat häiriöt ovat lisääntyneet."

Tämä osoittaa suunnittelun ja liikkumisen ohjailun tarpeen suosituimmilla alueilla erityisesti viikonloppuisin.

s. 22: Otakantaa-kysely: "Mahdollisista tulevaisuuden tietopalveluista tärkeimpinä pidettiin karttasovelluksia luontoreiteistä ja –kohteista (80%)."

Tämä luo painetta kattavaan tietojen keruuseen sekä karttasovellusten jatkuvaan päivittämiseen.

s.22: "Luonnon virkistyskäyttöön vaikuttavat olennaisesti tarjolla olevat alueet ja palvelut sekä niiden löytämistä helpottava ja käyttöön kannustava tieto."

Sähköisen palvelualustan tulee olla helppokäyttöinen. Selainpohjaiset ratkaisut poistavat tarpeen ladata sovelluksia. Tiedon tulee olla kattavaa ja luotettavaa.

s.23: "Valtio omistaa Suomessa noin yhden kolmasosan maa- ja vesialueista. Loput ovat muun muassa kuntien, seurakuntien ja yksityisten omistuksessa – ja niillä on ratkaisevan tärkeä merkitys luonnon virkistyskäytölle."

Kuntien merkitys virkistystarjonnan luomisessa ja ylläpitämisessä on ehdottoman tärkeä, eikä sitä korosteta riittävästi tässä. Valtion alueisiin kuuluu paljon ei-virkistysalueita (jopa suljettuja luonnonsuojelualueita), ja ne vastaavat lähinnä luontomatkailun ja pitempien luontoretkien kysyntään; tärkeän lähiliikunnan ja -ulkoilun infran toteutus jää suurelta osin kuntien aktiivisuuden varaan.

s.23: "Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämään Liiteri -tietokantaan on laskettu Suomesta virkistys- ja vieralueita (yli 1.5 hehtaarin alueita) yhteensä 26 769 593 hehtaaria."

SYKE ylläpitää Liiteri-tietopalvelua (Elinympäristön tietopalvelu Liiteri), joka hyödyntää sekä SYKEN omia, mutta etenkin muiden tahojen tuottamia tietoaineistoja. CORINE-aineistoon perustuvaan virkistykseen soveltuvien alueiden arviointiin liittyy virhelähteitä eikä sen tuloksena ilmoitettuja pinta-aloja ei tulisi ilmoittaa hehtaaritarkkuudella. CORINE-aineiston tulkinnassa ei oteta kantaa siihen, mitkä alueet on tarkoitettu, varattu tai varusteltu virkistyskäyttöä varten. Tulkinta on hyvin suuntaa antava ja soveltuu lähinnä suurehkojen alueiden (kuntien, maakuntien tai vastaavien aluekokonaisuuksien) väliseen karkeaan vertailuun. Liiteri-palvelussa ei ole tietokantaa, jossa olisi tarkasti esitetty, mitkä alueet ovat virkistysalueita.

s.23-27

Valtion maiden ja vesien kuvaamiseen on käytetty runsaasti sivuja. Tämä ei ole tasapainossa käyttäjälähtöisen virkistysmahdollisuuksien tarkastelun kanssa, sillä suurin tarve laadukkaille virkistysympäristöille on taajamissa ja niiden lähistöllä, siellä missä ihmiset asuvat ja missä heidän jokapäiväinen arkielämänsä tapahtuu. Ennemmin pitäisi keskittää tarkastelu virkistysmahdollisuuksien saavutettavuuteen kuin niiden laajuuteen. Toki isoja erämaa-alueita ja kansallispuistojakin tarvitaan ja niillä on paikkansa virkistysmahdollisuuksien tarjonnan kokonaisuudessa, mutta ne palvelevat pitempiaikaista virkistäytymistä: viikonloppuisin tapahtuvia retkiä ja loma-aikoihin keskittyvää luontomatkailua. Siksi tässä työssä olisi tärkeää kuvata monipuolisesti virkistykseen kysynnän ja tarjonnan kokonaisuutta, sen laajaa kirjoa eri tasoisine ja monipuolisine vaatimuksineen ja mahdollisuuksineen, tunnistaa kipeimmät puutteet ja hedelmällisimmät kehityskohteet, ja tarjota niihin ratkaisuja.

s. 27-29: "Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan ylläpitämästä LIPAS-järjestelmästä on kehittynyt keskeinen liikuntapaikkoja ja luontoliikuntakohteita kokoava järjestelmä, joka on kuntien käytössä."

s.30: "Ulkoilijoille ja retkeilijöille suunnattuja kansallisen tason tietopalveluita ovat esimerkiksi Metsähallituksen luontopalvelujen ylläpitämät Luontoon.fi ja Retkikartta.fi. Ne keskittyvät valtion alueille, mutta Retkikartta.fi:n kautta käyttäjille näkyy myös muiden kuin valtion maiden reittejä ja rakenteita, niiltä osin kuin tiedot on viety Lipas-liikuntapaikkajärjestelmään ja tietojen omistaja on sallinnut tietojen näytämisen. Yli puolet Suomen kunnista on antanut tietojaan Lipas-järjestelmän kautta."

Sähköisten palveluiden ja digitalisaation merkitys vahvistuu tulevaisuudessa. Tietokannat ja niiden hallinta tulee nostaa keskeiseksi osaksi strategiaa.

Nykyinen malli on pohjimmiltaan hyvä. Kunnat ylläpitävät omat tietonsa Lipaksessa, ja näitä tietoja käytetään erilaisten sektori-, alue- tai harrastekohtaisten palveluiden pohjana. Metsähallitus on ainoa järkevä taho ylläpitämään valtion alueiden ja palveluiden tietoja. Virkistyskäytön tarjontatietoa kerääviä vartenotettavia tahoja on kansallisella tasolla kaksi. On vaikea nähdä, että kumpikaan selviytyisi koko urakasta yksin, eli molempia tarvitaan. Näiden kahden tehtävän siirtäminen jommallekummalle ei ole toimiva ratkaisu, puhumattakaan siitä, että tehtävää laitettaisiin hoitamaan joku kolmas taho. Metsähallituksen ja Lipaksen yhteistyönä voidaan luoda kansallinen ulkoilutietopalvelu, joka on mainittu sivulla 61.

Tilanne Lipaksessa on kentän moninaisuudesta huolimatta varsin kattava. Verkosto on hyvin pohjustettu Lipas-hankkeessa, ja nyt pitäisi keskittyä puuttuvien tietojen hankkimiseen. Tähän mennessä on keskitytty viivamaisiin reitteihin ja pistemäisiin liikuntapalveluihin. Luonnon virkistyskäytölle tärkeisiin aluemaisiin kohteisiin kannattaa ehkä panostaa seuraavaksi. Vaikka Lipas on ensisijaisesti tarkoitettu palvelemaan kuntia itseään tarjoamalla alustan liikuntasektorin tarvitsemien tietojen yhdenmukaiseen tallennukseen ja käyttöön (ml. kevyt analysointi ja tilastotyökalut), sen sivutuotteena saadaan laadukasta, kattavaa ja luotettavaa perustietoa moneen muuhunkin käyttöön. Lipas-palvelun merkitys tärkeänä tiedon solmukohtana ja perusaineiston tuottajana, kokoajana ja tarjoajana pitäisi tunnistaa. Perustiedon ylläpito on yhteistyötä, jonka rakentamiseen on mennyt kymmeniä vuosia. Strategiassa pitää näkyä tämä tehty työ, ja siinä pitää näkyä myös luottamus siihen, että tämä työ on tehty oikein ja että se on ollut kannattavaa. Samaan lopputulokseen pääseminen olisi epätodennäköistä, jos se pitäisi tehdä nyt alusta lähtien uudestaan.

On syytä erottaa strategiatekstissä selvemmin toisistaan virkistyspalvelutietojen ylläpito ja näiden tietojen pohjalta tuotetut palvelut. Tarvitaan riittävät resurssit valtakunnallisten tietojen ylläpitoon, muuten ei saada perustietoja kattavasti ja yhtenäisellä tavalla kerättyä. Yksittäisten, joko alueellisesti tai teemallisesti rajattujen palveluiden tarjoajilla on yleensä omat intressit koskien tarpeelliseksi mieltämiään tietoja. Palveluita voidaan luoda kiinnostuksen ja rahoitusmahdollisuuksien mukaan hankekohtaisesti. Tällöin minkään yksittäisen tietojen tarjoavan palvelun omien kiinnostuskohteiden mukaan ottaminen ylläpidettävään tietomassaan ei rasita perustietojen tuottajia tarpeettomasti. Jakamalla tehtävät perustietojen keruuseen sekä ylläpitoon, ja toisaalta niiden pohjalta tuotettaviin erillisiin palveluihin varmistetaan myös, ettei yksittäisen palvelun lopettaminen kiinnostuksen tai rahoituksen puutteeseen kaada koko tiedonhallintajärjestelmäkokonaisuutta.

Luontodatojen ja niiden hyödyntämisessä tärkeiden API-rajapintojen avoimuus on tärkeä tekijä digitalisaation edistämässä ja datalähtöisessä tuotteistuksessa. Esim. Metsähallituksen datat eivät ole täysin avoimia, vaikka kyse on julkisesta toimijasta. (Julkisten) luonto-/ekosysteemidatojen sekä ihmisen toimintaan luontoalueilla liittyvien tietokantojen avoimuusperiaatteen tulisi olla kattava, koska avoin data luo pohjaa ja potentiaalia monenlaisille datalähtöisille innovaatioille. Digitalisaatio luo mahdollisuuksia edistää luonnon virkistyskäyttöön ja sen kestävään kehittämiseen liittyvää osallisuutta, elämyksellisyyttä, saavutettavuutta ja vuorovaikutteisuutta. Uusimpien teknologioiden myötä erityisesti dataan ja palvelujen kokemiseen liittyvät reaaliaikaisuuden mahdollisuudet tarjoavat uusia kehitysmahdollisuuksia myös luonnon virkistyskäytössä.

s. 30: "Kuntien asukkailleen ja vierailijoilleen tarjoaman kohdetiedon taso vaihtelee suuresti. Monet varsinkin suurempien kaupunkien tarjoamat tietopalvelut viheralueistaan ovat hyvin laadittuja. Pienissä kunnissa resurssit usein rajaavat tiedon tarjontaa, vaikka luonto koettaisiinkin kunnassa arvokkaaksi vetovoimatekijäksi."

"Järjestöt, yhdistykset ja myös jotkin yritykset jakavat ja ylläpitävät tietoa luontokohteista, liikuntamahdollisuuksista, mutta myös harrastustavoista luonnossa. Monet kohdeoppaista ovat paikallisia (luontokohteet, latukartat jne). Oppaita julkaistaan painettuina ja yhä useammin verkossa. Luontokohteiden ja harrastusmuotojen esittelyä toteutetaan myös vuorovaikutteisesti käyttäjien kanssa verkossa."

Kattava perustieto virkistystarjonnasta ja paikallinen tai teemallinen tieto olisi tavoiteltavaa saada kulkemaan kaksisuuntaisesti: perustiedot paikallisten tai teemallisten palveluiden pohjaksi ja paikallisten tai teemallisten palveluiden keräämät tiedot kansallisten perustietojen osaksi.

s. 31: "Resursointi"

Resurssien jakamiseen tai ohjaamiseen tarvitaan kokonaisuuden hallitseva, laajapohjainen elin. Muuten on vaarana tekemisen pirstaloituminen toisistaan riippumattomiksi hankkeiksi, jolloin kokonaisuus ei hyödy, tehdään päällekkäistä työtä ja toistetaan samoja virheitä. Kehittäjien kenttä on tällä hetkellä laaja, eikä selkeää vastuunkantajaa ole. Strategian luvussa 6 ehdotettu koordinaatioelin voikin olla tarpeen resursoinnin ja painopisteiden koordinoinnissa.

Älykkään erikoistumisen strategioissa ja alueellisissa kasvustrategioissa luonnon virkistyskäytön merkitys hyvinvoinnille, taloudelle ja maakuvalle tunnistetaan erittäin huonosti. Tämä on keskeinen syy krooniseen resurssipulaan. Luonto tulisi nähdä keskeisenä uusiutuvana resurssina, jonka elinvoimaisuus kytkeytyy suoraan palvelutalouden moniin toimialoihin.

s. 33-37: "Toimijoita virkistyskäytön näkökulmasta"

Luonnon virkistyskäyttö on yksi alueiden käytön muoto, joka kilpailee tilasta muiden maan ja meren käyttömuotojen kanssa. Koko alueiden käytön suunnittelun ketju (tai verkosto) on siten merkittävässä roolissa luonnon virkistyskäyttökysmyksiin liittyen. Lainsäädännön valmistelu ja sen tukeminen, kaavoitus eri tasoilla sekä tutkimus ja seuranta ovat merkittäviä toimintoja.

SYKEN rooli ei rajoitu ympäristötiedon tuottamiseen. SYKE tuottaa tietoa mm. lainsäädännön valmisteluun sekä kaavoitukseen (asiakkaina mm. ministeriöitä, ELYt, AVIt, maakunnat, kunnat jne.). SYKE tekee myös määrätietoista seurantaa ja tutkimusta maan- ja merenkäyttöön liittyen.

s. 37-38: Luku 2.6. "Lainsäädäntö" on kovin suppea. Oikeustieteilijän tulisi kirjoittaa kyseinen luku. Luvussa tulisi kuvailla, miten kukin Suomen laki tai EU-säädös vaikuttaa luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksiin. Lait ovat keskeisiä virkistyskäytön edellytysten turvaamisessa.

Perustuslaki vaikuttaa esimerkiksi omaisuuden suojan ja ympäristöperusoikeuden kautta, ja perusoikeuksien yhteensovittaminen on dynaamista, ajassa muuttuvaa tulkintaa.

Maankäyttö- ja rakennuslaki (tuleva kaavoitus- ja rakentamislaki) on keskeinen virkistysmahdollisuuksien laajuuden ja saavutettavuuden kannalta.

Jokamiehenoikeuksien perustuminen maan tapaan (ja kappaleessa mainittuun vesilakiin) tulisi kuvata tarkemmin. Luvusta puuttuu metsälaki, jolla säännellään metsien hoitoa ja käyttöä (esimerkiksi hakkuumenetelmiä, hoitomenetelmiä ja metsän uudistamisvelvollisuutta päätehakkuun jälkeen). Myös ympäristönsuojelulaki puuttuu, vaikka se on keskeinen laki, jolla suojellaan ympäristöä pilaantumiselta. Vesipuidedirektiivillä säännellään veden laatua, joka on aivan keskeinen tekijä vesiluonnosta nauttimisessa. Meristrategiadirektiivi tähtää meriympäristön suojeluun ja säilyttämiseen. Näiden direktiivien toimeenpanoon ja seurantaan liittyy laki vesien- ja merenhoidon järjestämisestä. Merialuesuunnitteludirektiivi vaatii sovittamaan meren eri käyttötavat yhteen.

Luonnonsuojelulaki kuuluu ensimmäisenä mainittavien lakien joukkoon, koska se turvaa luonnon monimuotoisuuden. Ekologisesta kompensaatiosta ollaan säättämässä tulevassa luonnonsuojelulaissa. Ekologisessa kompensaatiossa virkistyskäyttömahdollisuuksien väheneminen tulisi kompensoida paikallisesti. Ilmastolaki, ilmastonmuutoksen torjuminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen vaikuttavat hyvin paljon luontoon ja luonnossa virkistäytymiseen esimerkiksi eri vuodenaikoina. Kuntalakikin on hyvin tärkeä, koska siinä määritellään kunnan tehtävät.

Lukua 2.6. ei kannatakaan jakaa lakeihin ja muihin lakeihin. Lait voidaan käsitellä esimerkiksi siltä pohjalta, mitä ekosysteemipalveluja mikin laki turvaa ja kenelle. Tärkeimmät lait liittyvät luonnonsuojeluun ja ympäristönsuojeluun, koska ne varmistavat, että luonnosta pidetään huolta. Alueiden käytön suunnittelu puolestaan mahdollistaa luonnon saavutettavuuden.

(Maastoliikennelaki on vahingossa mainittu kahteen kertaan.)

s. 38: "Luonnon virkistyskäytön ohjaus on jakaantunut usealle eri hallinnonalalle. Siitä seuraaviin mahdollisuuksiin ja haasteisiin haetaan ratkaisuja myös tässä strategiassa."

Aivan oikein. Strategiassa pitää hahmotella koko toiminta- ja toimijakenttä sekä esittää tavoitteet ja toimet tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hyödyt

Voitte tässä lausua luvusta 3: Hyödyt (3.1 Terveys ja hyvinvointi, 3.2 Talous ja työelämä, 3.3. Kansalaisuus, kulttuuri ja yhteisöllisyys, 3.4 Ympäristön tila ja virkistyskäytön kestävyys)

On hyödyllistä arvioida luonnon virkistyskäytön terveys- ja hyvinvointihyötyjä yksilön hyvinvoinnin lisäksi myös kansanterveyden ja kansantalouden kannalta: kuinka paljon luonnon virkistyskäytön lisäämisellä saavutettaisiin rahassa mitattavia kansanterveysetuja? Sairastamisen väheneminen tuo säästöjä sekä julkiselle että yksityiselle sektorille. Poliitikkoja ja kansalaisia kiinnostavat laskelmat, jotka osoittavat mittavia säästöjä, vaikka nopeiden voittojen tavoittelu voikin hämärtää päätöksentekokykyä. Miljardiluokan hyötyjen arviointia voisi vielä tarkentaa ja korostaa.

Tulevaisuuden näkymät

Voitte tässä lausua luvusta 4: Tulevaisuuden näkymät

Ilmastonmuutoksen vaikutusta ei ole käsitelty, vaikka ilmastonmuutos vaikuttaa hyvin paljon luontoon ja luonnossa virkistäytymiseen esimerkiksi eri vuodenaikoina. Kesistä voi tulla liian kuumia ulkoiluun, talvista liian lämpimiä talviurheilulajeihin. Rehevöityminen voi pilata vesiä ja metsätaudit metsiä.

Strategiassa määriteltyjen toimenpiteiden on kai tarkoitus vaikuttaa tulevaisuuteen. Jaksossa voitaisiin tarkastella tulevaisuutta, johon päädytään ilman aktiivisia toimenpiteitä verrattuna tulevaisuuteen, johon strategialla ja sen toteuttamisella pyritään.

Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä

Voitte tässä lausua luvusta 5: Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä (5.1 Missio, 5.2 Visio, 5.3. Strategiset tavoitteet, 5.4 Toimintalinjaukset)

Strategian tulisi tunnistaa, mikä luonnon virkistyskäytössä on tällä hetkellä hyvin, mitä esteitä ja puutteita vielä on, ja luoda tältä pohjalta tavoitteet tilanteen parantamiseksi.

Luku 5.3. Strategiset tavoitteet

Tavoitteita voisi perustella vielä paremmin kuin nyt esitettyssä kappaleessa.

Lähiluonnon saavutettavuus: maankäytön suunnittelun keskeistä merkitystä korostettava. Lähivirkistäytyminen, lähiliikunta ja lähiulkoilu mahdollista kaikille. Maankäytön suunnitteluun velvoite tehdä viher- ja virkistysaluesuunnitelma, jossa huomioidaan saavutettavuus. Liikennesuunnitteluun velvoite tehdä jalankulun ja pyöräilyn edistämissuunnitelma.

Kansanterveyden edistäminen: kansanterveysnäkökohtien perustelu määrätietoisesti, tutkimuspohjalta ja perusoikeuksiin vedoten. Lääkärit määräävät luonnossa virkistäytymistä osana sairauksien ennaltaehkäisyä ja hoitoa.

Luonnon kestävyys vaaliminen: perustuu maankäytön suunnitteluun ja ympäristölainsäädäntöön. Luonnon virkistyskäyttö ja luonnonsuojelu kytketään yhteen kuntien suunnittelussa alusta lähtien.

Voimavarojen ja yhteistyön varmistaminen: uusi luonnon virkistyskäytön koordinaatioelin on avainasemassa; sen resurssien ja vaikutusmahdollisuuksien pitää olla riittävät!

Luonnon virkistyskäytön monimuotoisuus: kehittämisen ja toteutuksen pitää olla suunnitelmallista ja pitkäjänteistä mutta samalla dynaamista, koska käyttötavat ja käyttäjät muuttuvat jatkuvasti.

Strategiassa voitaisiin ottaa kantaa myös tiettyjen ryhmien virkistyskäyttöön oikeuksiin, esimerkiksi seuraavasti:

Lapset ja nuoret viettävät päiväkodin ja koulun kanssa aikaa luonnossa joka viikko. (OKM.)

Lapset ja nuoret tutustuvat uusiin luontoliikuntalajeihin osana peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmaa. (OKM.)

Luonnossa virkistäytyminen on osa ammattikoulu- ja korkeakouluopiskelijoiden hyvinvointia. (OKM.)

Luonnossa virkistäytyminen on osa maahanmuuttajien kotoutumista. (STM.)

Vanhukset viettävät mahdollisuuksien mukaan aikaa luonnossa. (STM.)

Vangit viettävät mahdollisuuksien mukaan aikaa luonnossa. (OM.)

Luku 5.4. Toimintalinjaukset: Lainsäädäntö

Luvussa on listattu luonnon virkistyskäyttöön liittyvää lainsäädäntöä. Koko lainsäädännön päivitystarpeet on hyvä katsoa, ei ainoastaan ulkoilulain, maankäyttö- ja rakennuslain (tuleva kaavoitus- ja rakennuslaki) ja kuntalain. Lakien päivitys on keskeinen, ehkä jopa tärkein osa luonnon virkistyskäytön strategian toimeenpanoa, koska lainsäädännössä määritellään omistajien sekä

muiden käyttäjien oikeudet ja velvollisuudet. Esimerkiksi metsien hoidosta ja käytöstä säädetään metsälaissa, jota ei ole vielä ollenkaan mainittu luonnoksessa.

Jokamiehenoikeuksien selkeyttämistä ja kirjaamista lakiin (mahdollisesti perustuslakiin) tulisi harkita. Ammatin- ja elinkeinonharjoittajillekin tulisi olla selvää, missä jokamiehenoikeuden rajat kulkevat. Kotirauhan piirin pitäisi olla selkeästi määriteltä. Olisi tärkeä määritellä, milloin ammattilaisluontokuvaus ja kaupallisten retkien järjestäminen kuuluvat jokamiehenoikeuden piiriin, ja milloin toimintaan tarvitaan maanomistajan lupa. Maanomistajien lupien hankkimiseen tulisi olla sujuvat menetelmät, esimerkiksi luontoon liittyvän yrittäjyyden portaali.

Toimeenpano ja seuranta

Voitte tässä lausua luvusta 6: Toimeenpano ja seuranta (6.1 Jatkotyö ja strategian päivittäminen, 6.2 Seuranta, mittarit ja indikaattorit, 6.3 Viestintä)

Terveysten ja hyvinvoinnin seurantaa ei mainita luvussa. Kun Suomessa asuvien terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on strategian missio ja keskeinen tavoite, myös sen toteutumista tulisi mitata. Luontoliikunnan reipas lisääntyminen todennäköisesti näkyisi sekä fyysisten että psyykkisten vaivojen vähentymisenä.

Furman Eeva

Lähteenmäki-Uutela Anu
Suomen ympäristökeskus SYKE